

**АНЪАНАВИЙ ХОНАНДАЛИКНИ САҚЛАШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ
МУАММОЛАРИ**

Республика мусиқа ва санъат техникуми

Уринбоев Миржалол

Тошмуродов Дилмурод

Аннотация: Ушбу мақолада анъанавий хонандалик санъатини сақлаш ва ривожлантириш билан боғлиқ долзарб муаммолар илмий-назарий ва амалий жиҳатдан таҳлил қилинади. Устоз–шогирд анъанасининг сусайиши, репертуар танловидаги ўзгаришлар, оммавий маданият таъсири, ёшлар қизиқишининг пасайиши, таълим тизимидаги камчиликлар ҳамда замонавий технологиялардан самарали фойдаланиш масалалари ёритилади. Шунингдек, анъанавий хонандаликни сақлаш бўйича таклиф ва тавсиялар берилади.

Калит сўзлар: анъанавий хонандалик, мақом, устоз–шогирд, миллий мерос, оммавий маданият, мусиқа таълими

Анъанавий Хонандалик — миллий мусиқа маданиятимизнинг қадимий ва бебаҳо қатламларидан бири бўлиб, у халқнинг тарихий хотираси, маънавий қадриятлари ва эстетик дунёқарашини ўзида мужассам этган. Анъанавий хонандалик орқали мақомлар, халқ кўшиқлари, классик ашулалар авлоддан-авлодга ўтиб келмоқда.

Бироқ глобаллашув, оммавий маданиятнинг кучайиши, замонавий мусиқа услубларининг кенг тарқалиши натижасида анъанавий хонандалик санъатини сақлаш ва ривожлантириш масаласи долзарб аҳамият касб этмоқда. Шу сабабли мазкур йўналишдаги муаммоларни таҳлил қилиш ва уларга ечим топиш муҳим вазифалардан бири ҳисобланади.

Анъанавий хонандаликни сақлашда асосий омиллардан бири — устоз–шогирд анъанасидир. Асрлар давомида хонандалар тажриба ва маҳоратини бевосита устоздан шогирдга ўтказиш орқали мерос қилиб келган. Бу жараёнда нафақат вокал техникаси, балки ижро маданияти, репертуар танлаш, мақом услублари ва бадиий талқин сирлари ҳам ўргатилган.

Ҳозирги кунда эса устоз–шогирд муносабатлари баъзи ҳолларда расмий таълим тизими билан чекланиб қолмоқда. Бу эса ижрочиликдаги чуқурлик ва анъанавий мактабларнинг узлуксизлигини таъминлашда қийинчиликлар келтириб чиқаради.

Анъанавий хонандаликнинг асосий бойлиги — унинг репертуаридир. Мақом йўллари, халқ кўшиқлари, классик ашулалар миллий мусиқа меросининг асосий намуналаридир. Бироқ замонавий сахнада тез таъсир қилувчи, оммабоп кўшиқларга талаб ортиши натижасида анъанавий репертуар камроқ ижро этилаётгани кузатилади.

Айрим ижрочилар анъанавий асарларни мураккаб деб ҳисоблаб, соддароқ ва тижоратга мос репертуарни танлашга мойил бўлмоқда. Бу эса анъанавий хонандаликнинг бадиий мазмуни ва ижрочилик талабларини пасайтириши мумкин.

Оммавий маданият ва замонавий медиа воситалари (интернет, ижтимоий тармоқлар, клип маданияти) ёшлар мусикий дидига катта таъсир кўрсатмоқда. Кўп ҳолларда тез ва енгил қабул қилинадиган мусиқа турлари анъанавий хонандаликка нисбатан устунлик касб этмоқда.

Натижада анъанавий хонандаликдаги чуқур маънавий мазмун, мураккаб лад-интонация ва ижрочилик услублари ёшлар учун камроқ қизиқарли бўлиб қолиши мумкин.

Анъанавий хонандаликни сақлаш ва ривожлантиришда таълим тизими муҳим ўрин тутadi. Бироқ айрим ҳолларда: дарслик ва ўқув қўлланмаларнинг етарли эмаслиги; амалиётга кам эътибор қаратилиши; устозлар тажрибасини тизимли равишда ёзиб қолдиришнинг камлиги

каби муаммолар кузатилади.

Бу ҳолат ёш хонандаларнинг анъанавий ижрочилик мактабларини чуқур ўзлаштиришига тўсқинлик қилади.

Бугунги кунда технологиялар анъанавий хонандаликни сақлаш ва тарғиб қилишда катта имкониятлар яратади. Масалан: аудио ва видео архивлар яратиш; онлайн дарслар ва мастер-класслар ташкил этиш; миллий мусиқа намуналарини рақамли платформаларда тарқатиш.

Бироқ технологиядан тўғри ва мақсадли фойдаланмаслик анъанавий ижрони сунъийлаштириш ёки унинг табиий руҳини йўқотиш хавфини ҳам келтириб чиқаради.

Юқоридаги муаммоларни бартараф этиш учун куйидаги чора-тадбирлар муҳим ҳисобланади:

Юқоридаги муаммоларни бартараф этиш учун куйидаги чора-тадбирлар муҳим ҳисобланади:

Устоз–шогирд анъанасини қайта тиклаш

– машҳур хонандалар ва ёш ижрочилар ўртасида ижодий мактаблар ташкил этиш.

Анъанавий репертуарни кенг тарғиб қилиш

– концерт ва фестивалларда мақом ва халқ кўшиқларига кўпроқ ўрин бериш.

Таълимда амалиётни кучайтириш

– ижро машғулотларини кўпайтириш, мақом йўллари босқичма-босқич ўргатиш.

Рақамли меросни яратиш

– анъанавий ижроларни юқори сифатда ёзиб олиш ва сақлаш.

Ёшлар қизиқишини ошириш

– анъанавий хонандаликни замонавий сахна услублари билан уйғун тарзда тақдим этиш.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтганда, анъанавий хонандаликни сақлаш ва ривожлантириш муаммолари бугунги кунда маданий ҳаётнинг муҳим масалаларидан бири ҳисобланади. Устоз–шогирд анъанасининг сусайиши, репертуарнинг камайиши, оммавий маданият таъсири ва таълим тизимидаги айрим камчиликлар миллий мусиқа меросини сақлашга салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Шу сабабли анъанавий хонандаликни муҳофаза қилиш ва уни замонавий талаблар асосида ривожлантириш комплекс ёндашувни талаб этади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Кароматов Ф. Ўзбек мусиқа маданияти тарихи. – Тошкент: Фан, 2007.
2. Раджабов И. Мақом асослари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2006.
3. Қодиров Т. Ўзбек анъанавий хонандалик санъати. – Тошкент: Санъат, 2015.
4. Ҳакимов А. Ўзбек халқ кўшиқлари ва ижрочилик анъаналари. – Тошкент: Ўқитувчи, 2010.
5. Абдуллаев А. Мусиқа педагогикаси асослари. – Тошкент: Фан, 2012.